

Bidrag
til
den danske Reformationshistorie.
Af
Holger Fr. Rørdam.

Under flere Aars Syslen med den danske Reformationshistorie har jeg fra Tid til anden haft Lejlighed til at bemærke, at dette eller hint Forhold var mindre rigtigt fremstillet, at Oplysninger manglede paa flere Punkter, hvor det dog maaske var muligt at bringe Sagen til større Klarhed, og at der tillagdes det traditionelt overleverede en Vægt, som det ikke altid fortjente. Dette har været nærmeste Foranledning for mig til at gjøre Samlinger, der kunde tjene til Belysning af Reformationens i kirkelig og folkelig Henseende lige vigtige Tidsalder. Vistnok er der i denne Egn af vor Historie i den nyeste Tid anstillet saa grundige Forskninger som paa faa andre af den danske Histories Enemærker — jeg minder blot om C. Paludan Müllers, C. T. Engelstofts og H. Knudsens Undersøgelser —; men Emnet er neppe endnu udtømt. Flere af Papismens Forkæmpere og mærkeligste Pladsmænd her, som Jens Andersen Beldenak, Joachim Rønnov og Povl Eliesen, have fundet ligesaa grundige som upartiske Biografer; derimod synes der ikke at være ofret den rensede Læres Forkyndere og Forkæmpere slet saa megen Opmærksomhed. Aarsagen hertil maa nu vistnok fornemmelig søges i to Omstændigheder. For det første havde tidligere ukritiske og vel ogsaa partiske protestantiske Skribenter forvansket Billedet af flere af Rommerkirkens Forsvarere saa stærkt, og

det væsentlig fordi de havde taget Folkesagn og polemiske Udfald for paalideligt historisk Stof, at Sandhedskjærlighed bød atter at bringe det rette Forhold tilveje ved en Tilbagevenden til de uforvanskede Kilder og ved en upartisk Fremstilling af Stridsspørgsmaalene. For det andet frembød katholske Prælaters Liv, paa Grund af disses Stilling i Staten, et rigere biografisk Stof end de evangeliske Prædikanters mere ubemærkede Livsforhold, og maatte forsaavidt være mere indbydende til omfattende Fremstilling for dygtige Historikere. Men at der er indtraadt et vist Misforhold, kan neppe negtes, om end de samme og andre lærdes, hvoriblandt især A. C. L. Heibergs og B. Münters, Granskninger til en vis Grad kunne siges at have raadet Bod derpaa. Det maa vel derfor anses for ret passende, naar jeg især agter at henvende Opmærksomheden paa nogle af de danske Mænd, der have bidraget til at grunde den Kirkeordning, som i sine væsentligste Træk endnu bestaar i vort Fædreland. Dog er det ikke allene biografiske Samlinger, jeg har tænkt paa at meddele, men ogsaa Bidrag, der kunne tjene til at oplyse, hvorledes denne Ordning kom istand, og hvilke Kampe den maatte bestaa ikke allene med Levningerne af Papismen men undertiden nok saa meget med den kirkefjendske og havesyge Aand, der ytrede sig især hos mange af Adelsstandens Medlemmer, en Aand, der ingenlunde maa anses for grundet i Reformationens Princip — ingen var stærkere til at dadle den end Reformatorerne selv — men som maa betragtes som Eftervirkningen af den store Vantro og sædelige Fordærvelse, der havde hersket i Katholicismens sidste Tid, og som nu først ret blev aabenbar, da de paatvungne Baand løstes, medens den ny Oplysnings velsignelsesrige Frugter efter Naturens Orden endnu ikke ret kunde komme tilsyne, da Sædekornet endnu mange Steder neppe var nedlagt i Jorden, endsige fremspiret og kommet til Modenhed.

Her følger nu Begyndelsen til en Række saadanne Bidrag, som jeg haaber med Tiden at kunne byde dette

Tidsskrifts Læsere. De give sig ikke ud for mere end de ere: Bidrag af forskjellig Form og Betydning til at belyse et af de mærkeligste Tidsrum i den danske Kirkes Historie og nogle af de kirkelige Personer, der bevægede sig deri. Jeg havde haabet allerede denne Gang at kunne meddele nogle større Bidrag, men da Pladsen i dette Hefte tildels var optaget af andre Meddelelser, maatte jeg indskrænke mig til nogle mindre Stykker.

I.

M. Petrus Parvus Rosæfontanus.

Naar en stor og gribende Sandhedstanke engang er udtalt, saa dør den ikke mere, men vel er det vanskeligt at forfølge dens Spor, den virker i det aabenbare og i det skjulte, indtil den Dag kommer, da Skarer rejse sig for at føre Tanken fra Tale til Daad. Under slige Forhold er Spørgsmaalet om først og sidst forsaavidt af mindre Betydning, Hovedspørgsmaalet er om, hvor der var størst Kraft og størst Kjærlighed. Imidlertid ligger det nær, at den historiske Betragtning med Forkjærlighed dvæler ved de Punkter, hvor Ideen først kom tilsyne, da der idetmindste er Rimelighed for, at her var størst Kjærlighed til Sandheden, størst Mod til at overvinde Betænelighederne og størst Kraft til at bryde Hindringerne. Derfor beskæftige vi os gjerne og med Forkjærlighed med de Mænd, hos hvem Reformationstanken først kom til Gjennembrud i vort Fædreland; vi se i dem vore aandelige Stamsfædre, hvis Navne det er den ene Slægts Pligt at overgive til den anden. Denne Betragtning var nærmeste Anledning for mig til nøje at undersøge, hvad der endnu var os levnet om en Mand, der almindelig »betragtes som den, der først

spredte Reformationens Sædekorn i Danmarks Hovedstad, nemlig Petrus Parvus Rosæfontanus¹⁾. Vel kom jeg derved til Vished om, at den sædvanlige Antagelse, forsaavidt den skulde gaa ud paa, at P. Parvus havde været en af den evangeliske Læres første Forkyndere, ikke kan tillægges nogen Betydning; men dermed er ikke benægtet, at han var en af de første, som fik Øjnene op for Betydningen af Luthers Vidnesbyrd, om han end ikke var en af hans tidligste danske Tilhørere, thi Formodningen herom beror, som det følgende vil vise, paa en Misforstaaelse. — Forøvrigt er denne Mands Liv alt tidligere behandlet i en lærd og grundig Afhandling, skreven i Midten af forrige Aarhundrede af Jakob Gamst²⁾, en ung haabefuld Student, der døde, inden han endnu havde fyldt sit 20de Aar. Med en overordentlig Flid har han samlet alt, hvad der var ham tilgængeligt angaaende Petrus Parvus; men ikke desto mindre antager jeg, at en ny Optagelse af Emnet ikke er afvejen, baade fordi Gamsts Skrift, der udkom som Disputats for Valkendorfs Kollegium, nu er sjældent, og fordi jeg har haft Adgang til adskillige, om end ikke meget rigelige, Kilder til en nærmere Oplysning af P. Parvus' Liv, som paa Gamsts Tid ikke vare tilgængelige.

Petrus Parvus var, som hans Tilnavn Rosæfontanus eller Roescheldensis viser, født i Roskilde.

¹⁾ I nyere Skrifter nævnes han gjerne Peder Little; men da han selv altid skrev sig Petrus Parvus og aldrig nævnedes anderledes af sin Samtid, synes der ikke at være nogen Grund til at forlade dette Navn, ligesaa lidt som vi nævne Melanchthon med hans egentlige tyske Navn, Schwarzerd. Navnet Little hænger desuden sammen med den urigtige Antagelse, at P. Parvus hørte til den gamle danske Adelsslægt af dette Navn; vil man endelig give Navnet Parvus paa Dansk, er det rigtigst at kalde ham Peder Lille.

²⁾ „De Petro Parvo Rosæfontano schediasma placido opponentium examini submittit Jacobus Gamst, defendente doctissimo Laurentio Schov. In auditorio collegii Walkendorphiani. Ad d. III. M. April. MDCCLV. Hafniæ“. (58 Sider). Skriftet er dediceret til den danske Histories fire store Velyndere: Ludvig Harboe, Henrik Hjelmskjær, Terkel Klevenfeld og Jakob Langebek.

Hans Fødselsaar kan ikke angives, men det falder i alle Tilfælde før Aaret 1500. Der er ingen skjellig Grund, der taler for den almindelige Antagelse, at han var af den gamle danske Adelslægt Little. Der var derimod i det 15de Aarhundrede en borgerlig Familie Lilde (ell. Lille) i Roskilde, til hvilken han snarere hører¹⁾. Som han selv antyder, havde han ikke faaet nogen lærd Opdragelse, men hans egen Drift førte ham dog tidligt ind paa Viden-skabernes Bane, og tidligt kastede han sig med en ualmin-delig Varme over Studiet af de gamle Sprog, hvorfor ogsaa den Tids største Lærdomslys Erasmus fra Rotterdam blev Gjenstand for hans mest levende Beundring. Om hans tidligste Studier vides, at han før 1519 havde studeret i Rostok samtidig med Henrik Smed fra Malmø, og at han her fornemmelig lagde sig efter Klassikerne. Udentvivl var det ogsaa her, at han stiftede det første Bekjendskab med den ny Oplysning der udgik fra Vittenberg, hvis stærkeste Anbefaling for ham vistnok var den Iver, hvor-med Melanchthon og Luther anbefalede et grundigt Sprogstudium, og den Dygtighed, hvormed de selv og andre vittenbergske Lærere drev det. For det første kom han dog ikke derhen, skjønt det var hans levende Ønske, om det var muligt, selv at komme til at høre de af ham højt skattede Lærere, som han endnu kun kjendte af Rygtet og af deres Skrifter. Den 5te December 1519 var han atter i Kjøbenhavn, da han her undertegnede sin Skrivelse til Henrik Smed, der er trykt foran i dennes »Hortulus Synonymorum« (trykt 1520), og som er Kilden til det oven-staaende. Det er ubegribeligt, hvorledes det endnu i de nyeste Skrifter kan gaa igjen, at P. Parvus 1519 kom hjem fra Vittenberg, da han her udtrykkelig siger, at han ikke havde været der. Han kalder i denne Skrivelse Luther

¹⁾ 1462 lejer Pæther Lilde, Borger i Roskilde, en Gaard sønden ved Torvegaden i S. Olavi Sogn af perp. Vicariis smsts. (Dok. i Geh.-Ark.).

»theosophicæ veritatis nobilitate insignis doctor«, et Udtryk, der klart nok viser, til hvilken Side han heldede, hvorvel der ikke deraf kan drages alle de Slutninger, som almindeligt er sket. Men hermed ophører for en Stund alle sikre Efterretninger om ham; den Virksomhed, der almindeligt tillægges ham for Reformationens Udbredelse i Danmark paa denne Tid, er ubevislig, hvorvel det er rimeligt, at han i private Kredse kan have udtalt sig paa lignende Maade som i sin ovenomtalte trykte Skrivelse. Det er sandsynligt, at han ligesom saamange andre brave Mænd har forladt Fædrelandet samtidigt med K. Christiern II¹), og at han i lang Tid har opholdt sig paa forskellige Steder i Udlandet, blandt andet ogsaa i Paris, hvor han sluttede Venskab med den berømte Bogtrykker Robert Stephanus, maaske ved at arbejde som Korrektør eller paa anden Maade i hans Officin²). Til Vittenberg kom han ogsaa, hvor han da efter Ønske fik Lejlighed til at høre Luther og Melanchthon, hvis kraftige Vidnesbyrd greb hans Sjæl og var ham en ny Spore til videnskabelig Virksomhed. Først efterat Haabet var udslukket, om at K. Christiern atter skulde komme paa Thronen, stundede Pet. Parvus hjemad. I et Brev til Rigsraad Anders Bille skriver

¹) Vinding siger (Acad. Haun. p. 69), hvad senere gjentages af Pontoppidan, at P. Parvus ledsagede Chr. II i hans Landflygtighed, imidlertid er det uvist, om han har haft anden Grund at støtte denne Beretning paa end den falske Antagelse, at P. Parvus var Forf. af Modskriftet mod Joh. Magnus. Paa samme urigtige Antagelse har Pontoppidan bygget sin Beretning. Derimod tror jeg at finde hans Forhold til Chr. II antydnet i Herm. Skeels nedenfor anførte Ytringer. Til dennes egentlige Ledsagere har han dog neppe nogensinde hørt, da han ikke nævnes i Fortegnelsen over disse i Kbhvnske Selsk.'s Skr. IV, 255. 257—58 (disse Lister anser Gram dog med Rette for ikke at være aldeles fuldstændige). I et Brev hos Hvitfeldt Fol. 1345 nævnes derimod Hr. Henrik Parvus (uden tvivl en Broder til Petr. Parvus) som den fordrevne Konges tro Tjener og Secretarius.

²) Jfr. Fortalen til P. Parvus's »Sum paa Skriftens Bøger«, der nedenfor nærmere skal omtales.

den senere kgl. Sekretær Herman Skeel fra Vittenberg »Kjære Hr. Anders, var her i Vittenberg en god lærd Mand, ja en saa lærd Mand, som der i lang Tid har været i Danmark, han hedder M. Petrus Parvus, hvilken der er nu vanæret nær i Danmark, og vilde blive hos vor naadigste Herre Konning, om han kan faa at holde sig ud af, som slig en lærd Mand bør at have. Beder jeg eder for Guds Skyld og den ganske Lands Bestand og Hæder, at I hjælper dertil, at han bliver i Danmark, og faar at holde sig (med). Kan I vel kjære Herre forstaa, hvad slig en lærd Mand kan gavne og være Danmark til stor Hæder, fordi vi haver ikke mange lærde Mænd, som er danske. Er det mig tit bebrejdet af lærde Mænd her i Tydskland, at vi haver faa lærde Mænd i Danmark. Mens hvis der kommer nogen, der lærd ere, da kan de ikke neppeligen faa deres Føde og intet til Klæde. Kjære Hr. Anders, tænker her en god Raad til«¹⁾). Disse Ytringer ere mærkelige; med Hensyn til P. Parvus lære de os, at han trolig havde fortsat sine Studeringer, og taget Mestergraden, og at han, paa den Tid Brevet skreves, atter var hjemme i Danmark, og begjærede en passende Ansættelse, som han dog havde Vanskelighed ved at erholde paa Grund af en »Vanære«, han var kommen i, maaske ligesaa meget fordi han var en afgjort Lutheraner, som fordi han tidligere havde holdt med den fordrevne Konge. Spørgsmaalet bliver nu, naar dette Brev er skrevet. Gamst antager ved Aaret 1536, en Formodning jeg ganske maa tiltræde. Efter 1532 maa det nemlig være skrevet, thi først i dette Aar kom Herman Skeel til Vittenberg; men et endnu senere Datum haves: P. Parvus fortæller selv, at Dr. Jens Andersen Sinning havde været hans Medstuderende i Vittenberg, og denne kom der, saavidt vides, først i Oktober 1534²⁾). Har de

¹⁾ Gamst, anf. Skr. p. 56. 26.

²⁾ Jfr. Ny kirkehist. Saml. I, 460. 465 og Tillæg II. I Skandin. Litt. Selsk. Skr. 1811, S. 145—46 og Regest. Diplom. I. antages Brevet (urigtigt) forfattet 1519 ell. 1520.

altsaa studeret et Aarstid eller længere sammen der, er P. Parvus formodentlig 1536, efterat Forholdene i Danmark atter vare blevne fredelige, vendt tilbage til Fædrelandet, hvor han ikke længe efter aflagde en Prøve paa sin Lærdom, idet han 1537 fremtraadte med et filologisk Arbejde: »Gulielmi Gnaphæi Acolastus, Comoedia de filio prodigo, cum Scholiis Pet. Parvi Rosæfontani« (trykt i Roskilde), som dog ikke mere haves¹). Af en Optegnelse i de bartholinske Annaler vide vi, at en »Epistola dedicatoria« til Dr. Bugenhagen, der indledede Skriftet, indeholdt Hentydning til en Samtale, P. Parvus nylig havde haft med denne »de excelsis excisis« (om de katholske Bispers Fængsling); han tilstaar heri desuden, at han har haft god Hjælp til sit Arbejde ved Brugen af den roskildske Kannik Christoffer Jakobsen (Joachimi) Ravnsborgs Bogsamling; han omtaler med Taknemmelighed og Ærbødighed sine Lærere Luther og Melanchthon²), og anbefaler endelig Bugenhagen sine Brødre, Henrik og Matthias Parvus, og sin Slægtning M. Frands Parvus.

Denne Tilskrift var undertegnet det d. 6te Juli 1537, og kort efter fik P. Parvus en Ansættelse, som vi maa antage ret var efter hans Smag, da han i Efteraaret 1537 blev Grammaticus eller Pædagogicus Lector ved Københavns Universitet. Hans Pligter i dette Embede kunne nøje bestemmes: i to daglige Timer skulde han holde Forelæsninger over Philippi Linaoni Grammatik og Laurentius Vallas Elegantiæ, gjennemgaa Digterne Virgil, Terents, Horats og Ovid, ligeledes Ciceros Breve og Erasmi Anvisning til latinsk Brevskrivning, og andre Skrifter, der kunde give

¹) Denne Komædie opførtes 1571 (paa Dansk) af Ribe Skoles Disciple.

²) Hans Ytringer om disse Mænd ere bevarede af Vinding anf. St.: »Martinus Lutherus et Philippus Melanchthon duo sunt fulmina demolientorum exelsorum et lucrorum, quæ propemodum totum Christianismum occuparunt; de quo enim ipsis Patribus D. Præceptoribus meis summam reverentiam, omnibusque aliis, quorum ope et opera ad aliquam futuræ eruditionis spem qualicunque modo sum incitatus atque inflammatus«.

de unge Smag for elegant latinsk Brevstil og Versekunst; heri skulde han tillige anstille Øvelser, saavel mundtlige som skriftlige, og med Flid gennemgaa og rette de af Studenterne udarbejdede Epistler, Carmina og Declamationer. En Gang om Ugen skulde han korteligen foredrage Katechesen og senere gennemhøre den¹⁾. Kjende vi ellers M. Pet. Parvus ret, saa var han her kommen paa sin Hylde, han var selv en Mester i at skrive latinske Vers, og kunde saameget desto lettere anføre de unge til denne i de Tider saa højt skattede Færdighed. Det er derfor paafaldende, at han i det følgende Aar 1538—39 ikke findes nævnt blandt Universitetets Lærere²⁾, Aarsagen til hans Fraværelse lader sig neppe oplyse, den synes, som det følgende vil vise, ikke at have haft de andre Professorers Bifald. Imidlertid varede Fraværelsen ikke længe, og Tiden hengik ikke ufrugtbar for P. Parvus. Vi have nemlig fra Aaret 1539 et Arbejde fra hans Haand, der under de daværende kirkelige Forhold var af stor Vigtighed. Det er en Udsættelse paa Dansk af Antonius Corvinus's Postil over alle Søndagsevangeliene, til Brug for de danske evangeliske Prædikanter, hvorefter mange endnu vare for ubefæstede i den ny Lære, til at de paa egen Haand skulde have kunnet udarbejde en Prædiken, der lod sig høre. Oversættelsen var foretaget med Frihed efter Læsernes Tarv. I Forordet antyder Petrus Parvus, at han ogsaa havde haft et andet Arbejde under Hænder sigtende til Menighedens Oplysning, hvilket han dog ikke synes at være kommen til Ende med, eller at have faaet trykt: »Jeg havde«, siger han, »berammet og forfattet en Undervisning paa nogle besynderlige Stykker, som baade timelig og evig Velfærd er paa-rørendes . . . Det var ikke Prænteren paa denne Tid belejligt altsammen det efter mit Sind (at) afstedkomme«³⁾.

¹⁾ Den ældste Lektionskatalog 1537 (Münters Magazin I, 274—75).

²⁾ D. Mag. 3 Række, I, 71.

³⁾ Prøver af Skriftet ere meddelte i Kalkars Stemmer fra Reformationstiden.

Efter denne korte Afbrydelse tiltraadte M. Petrus Parvus 1539 atter sin Lærervirksomhed. Omtrent i Aaret 1542 ombyttede han Lectio pædagogica med Lectio rhetorica ¹⁾, hvorved dog Lærefaget kun lidet forandredes, da Beskjæftigelsen med Klassikerne i begge udgjorde Hovedsagen. Han nævnes et Par Gange som Dekanus for Facult. artium, nemlig 1552, da han creerede to Magistre, og 1557, da han underskrev Niels Hemmingsens Erklæring om Nadveren, hvorved »Sakramenterernes« Vildfarelser forkastedes ²⁾. Da han altid forblev i det ringest lønnede Facultet, vare hans udvortes Vilkaar neppe glimrende. Indtil 1555 havde han en aarlig Løn af 70 Daler. Da Kongen i dette Aar forøgede Professorernes Lønning, fik han i de sidste Aar af sit Liv 100 Daler aarligt. Som et Tillæg i Lønnen havde han S. Jakobs Vikariat ved Vor Frue Kirke, hvis faste Aarsindtægt kort før Reformationen var 52 Mark og 5 Pund Korn; men da den tilhørende Residens var saa forfalden, at den næsten maatte bygges op fra Grunden af, blev Fordelen ved denne Forlening neppe stor. Vel opførte Universitetet nemlig en ny Residens, men forlangte derhos, at M. Petrus Parvus skulde godtgjøre Udlæget af de Jordskyldspenge, der laa til Vikariatet. Og da han imidlertid havde pantsat Gaarden med de tilhørende Indtægter, opstod herved temmelig ubehagelige Forhandlinger, hvorunder det udtaltes, at M. Pet. Parvus havde tabt sin Ret til Vikariatet, dengang han, som ovenfor er omtalt, forlod Universitetet, og at det ikkun var af Naade, han havde beholdt det. Universitetet lod vel Gaarden indløse igjen; men sikrede sig derhos sit Tilgode-

¹⁾ Tiden kan ikke sikkert angives, men da M. Hans Svaning ved Mikkelsdag 1541 sidste Gang hævdede Løn som Prof. rhetor. (D. Mag. 3 R. VI, 8), og M. Pet. Parvus i en Fortegnelse over Professorerne fra 1543 (til denne Tid maa nemlig den i Ny kirkehist. Saml. I, 6 meddelte Liste henføres) nævnes som Prof. rhetor., have vi Tiden saa temmelig nøje.

²⁾ Jfr. Vinding, Acad. Haun. p. 69 (Ny kirkehist. Saml. I, 327 Not.) og Kirkehist. Saml. I, 240.

havende ved at lægge Beslag paa den største Del af de tilhørende Indtægter¹⁾).

M. Pet. Parvus's Forfattervirksomhed var mindre, end man skulde have antaget efter hans grundige Studier; i hans egentlige Fag indskrænkede den sig til nogle latinske Carmina²⁾), der dog maa have været ansete for ypperlige, da han af K. Christian III fik Titelen »Poeta laureatus«, i hvilken Anledning M. Hans Jørgensen Sadolin eller Viberg, en af den Tids bekendteste dansk-latinske Poeter, tilskrev ham et meget smigrende Ærevers³⁾). Af andre Skrifter udgav M. Petr. Parvus 1533 en dansk Oversættelse af et lille fransk gudeligt Skrift, som hans »gode gamle Ven Robertus Stephanus for et Aar siden skrev og præntede i Paris«. Det hele er dog kun otte Blade og deraf udgjør Titelen og Tilskriften til »Fru Helene i Skjærringe paa Falster, Hr. Henrik Giøies Efterleverske«, de tre⁴⁾). Skriftet giver en kort Udsigt over Bibelens Indhold, og skulde danne en Indledning til og være en Forløber for den fuldstændige danske Bibeloversættelse, som M. Christiern Pedersen »med stor Flid og paa ret forstaaeligt

¹⁾ Se D. Mag. 3 R. VI, 7. 13. 17. 23 og de tre Dokumenter, jeg i Mangel af mere oplysende Bidrag til P. Parvus's Biografi har vedføjet som Tillæg I.

²⁾ I Henrik Smeds Hortulus Synonymorum findes nogle lat. Vers af P. Parvus (aftrykte hos Gamst). I Resens Bibl. fandtes „P. Parvi et Joh. Saceridis carmina in obitum virginis Annæ de Bruchofen, Henrici, concionatoris in aula Regis Daniæ, sororis, Witteb. 1557“. Et Par andre Digte af ham, som ansaas for tabte, har jeg fundet og føjet til som Tillæg II.

³⁾ Tilføjet som Tillæg III.

⁴⁾ Om Fru Helene (ell. Eline) Henningsdatter (Godov) se Allens, Breve og Aktst. I, 321—25, Not. Naar baade P. Parvus og senere (1544) hans Broder Matthias Parvus dedicerede Fru Helene deres Skrifter, kommer man let til at tænke paa det nøje Forhold, hendes afdøde Mand havde staaet i til Christiern II i hans Landflygtighed. Maaske har han erhvervet sig en Taknemmelighedsgæld hos Brødrene (være sig nu i Landflygtighedstiden eller efterat han var bleven en formaende Mand i Frederik I.s Tjeneste), som de paa denne Maade søgte at afbetale lidt paa.

dansk Maal udsat haver efter vor naadigste Herres Kong. Maj.s Ordinans, med vort Universitets Fuldbyrð og Myn-dighed«. Det skulde være »som et ret Kompas, der En i i det store, mægtige, vide, brede og dybe bibelske Hav kan holde sin Kaas efter«¹⁾). Af andre skriftlige Efterla-denskaber af M. Petrus Parvus ved jeg kun at nævne nogle historiske Optegnelser om Biskopperne i Roskilde og Aar-hus, som dog kun kjendes af et Par Citater hos den yngre Hamsfort²⁾).

Den 27de August 1559 døde M. Petrus Parvus³⁾). Han skal have svaret til sit Navn og i det ydre været en lille og uanseelig Mand⁴⁾), men han maa billig regnes for en af den unge Højskoles vigtigste Støtter. Flere af hans sam-tidige istemte i høje Toner hans Ros, idet de hentydede til, at hans Navn dannede en Modsætning til hans virkelige Værd. Saaledes skrev M. Canutus Bramtius (sidst Præst i Øsby i Sønderjylland):

Artubus angustis erat, et quoque nomine, Parvus,
Arte fuit magnus, magnus et ingenio⁵⁾).

Den tidligere omtalte M. Hans Jørgensen Viberg skrev føl-gende Vers til »den berømte Poet og Orator Petr. Parvus«:

Ingenium, pietas, charites, facundia, uirtus,
Omnia præduntur nomine, Parue, tuo.

¹⁾ Skriftets fuldstændige Titel og Uddrag af Fortalen er meddelt i Kirkehist. Saml. II, 295 og i Petersens Bidr. til den danske Litt. Hist. II, 135—36. Paa sidstnævnte Sted er i Aftrykket kun sat „Robertus“ istedetfor Robertus Stephanus, som selve Skriftet har. Dette tilligemed endel andre sjældne Skrifter fra Reformationstiden fik min Broder Dr. phil. T. S. Rørdam for nogle Aar siden til For-æring af Pastor J. C. Teilman i Tostrup og Uggerløse, og gav dem senere til det kgl. Bibl.

²⁾ Jfr. Scr. Rer. Dan. VII, 162. 214 Not.

³⁾ Efter en Kalenderantegnelse af en samtidig.

⁴⁾ P. Parvus hentyder selv (i Fortalen til Hortulus Synon.) til sin egen „Parvitas“.

⁵⁾ Møller: Hypomnemata ad libr. A. Bartholini de scr. Dan. p. 385. (Af Can. Bramtii Næniæ, Witteb. 1569.)

Magnus es arte tua, sed cur es nomine Paruus?

Magnus in arte sua non bene paruus erit¹⁾.

Ogsaa den bekjendte latinske Poet Professor Erasmus Lætus udtalte hans Berømmelse i ligesaa stærke Ord²⁾.

M. Petr. Parvus efterlod en Enke, Anna, og en Søn Christoffer, der blev Præst i Birkerød, en anden Søn, Saxe, skal være død i en yngre Alder³⁾. — Broderen Matthias Parvus Rosæfontanus er bekjendt af et Par religiøse Skrifter, der tildels ere Oversætteiser; men jeg ved ikke, hvad Stilling han indtog; kun det fremgaar klart af Skrifterne, at han var en varm Ven af den lutherske Reformation⁴⁾. Broderen Henrik Parvus rejste som den fordrevne K. Christiern II.s ivrige Agent omkring i Norge 1530—31 for at vinde Kongen Tilhængere især blandt den høje Gejstlighed⁵⁾. Hans senere Skjæbne er ubekjendt.

Som bekjendt benyttede M. Petrus Parvus's tidligere Kollega M. Hans Svaning efter hans Død hans Navn paa Titelbladet af et historisk-polemisk Skrift mod en svensk Forfatter (*Refutatio calumniarum cujusdam Joannis Magni Gothi Upsaliensis, quibus in historia sua ac famosa oratione Danicam gentem incessit etc. A Petro Parvo Rosefontano, Equite Dano. Huic accessit Chronicon Joannis Regis Daniæ. 1560*^{a)}), og skjønt Samtiden maatte kjende Sagens rette Sammenhæng, var denne dog siden i lang Tid saa ubekjendt, at man mente af den Grund at maatte rykke P. Parvus's Dødsaar længere ned i Tiden, indtil det er lykkedes nyere Forskninger atter at bringe fuldt Lys i Sagen⁶⁾.

¹⁾ Joh. Georg. Wibergii Elegiada. Witteberg. 1552.

²⁾ Er. Lætus, *Rer. Dan. Lib. V*, p. 241 (Gamst. p. 39)

³⁾ Enkens Navn forekommer i Univ.s Regnskaber i Konsist. Ark. jfr. *Ny kirkehist. Saml. I*, 8. Om Sønnerne se Gamst, p. 37—38.

⁴⁾ Petersens *Bidr. til d. danske Litt. Hist. II*, 136—37.

⁵⁾ Keyser, *Norges Kirkehist. II*, 713. 715—16 (efter Hvitfeldt).

⁶⁾ Herom se Gamst, p. 47 sq., Lûxdorphiana ved Nyerup s. 285 f., Wegener, *Hist. Esterr. om A. S. Vedel. 2 Udg. S. 111 Not.* (Benævnelsen „Eqves Danus“ paa Titelbladet beviser ikke noget, da den er opdigtet).

Tillæg.

I. Tre Breve om M. Petrus Parvus's Residens.

1. Doctor Christiern Morsianus fick breff aff Vniuersiteteth, som her efftherfølger.

Vy efftherne Rector, Doctores och Vniuersitetz Lesemestere wdj Kiøpnehaffn, Giøre alle witterligt och kiendes medt thette wortt obne breff, Att wy haffuer soldt Erlig och Høglerde mandt Docther Christiern Morsiano ett stycke iordt aff Degenhawen, som begyndes westen op till Stienhus gafflen, østen wp till then Jordt, som forne Doctor Christiern kiøpthe aff kierckewerier tiill vor frue kiercke, Och strecker samme iordt fran thet sudwest hjerne paa Stienhus aff synder och y nær indt till Adelgaden, Och er samme iordt y brede paa then søndre ende v alne, Och paa then nørre endhe iij alne. Ffor huilcken iordt forne Doctor Christiern opbygd haffuer ett nytt hws paa then Canicke gaardt som Mester Peder Paruus nu wdj boer, Och er Mester Joannj Synningio nu tilsagdt. Huilcken byggeningh 'er wurdett for xxx dalere, Och skall forne Doctor Christiern och hans husfrue Marine Laurisdatter Och begges theres arffuinge nyde och bruge samme iordt medt saadanne skiell och wilcoer, att Vniuersiteteth skall haffue magt att igienkiøbe samme Jordt och hues byggeningh ther paa settes, om behoff giøres, for skiellige wederlagh, effther som thet gienbreff indholder, som forne Doctor Christiern Vniuersiteteth ther paa giordt och giffuett haffuer. Jtem haffuer vy och saa tilsagdt forne Docther Christiern, att handt maa setthe ett hus westen wp till Stienhus gafflen, Och nyde gafflen till hielp, Dog saa att thet skeer foruden husens skade. Till Vintnesbyrdt etc. Datum Haffniø, Sabbatho post Michaelis (6 Okt.) Anno etc. Mdxliij.

2. Item fick Doctor Christiern ett andett breff liudendes som her efftherfølger.

Vy efftherfølgere Rector etc. kiendes medt thette wortt obne breff, Att efftherthij att Erlig och Høglerde mandt Doctor Christiern Morsianus haffuer wplatt Vniuersiteteth then Canicke Residentz, som Mester Per Paruus nu wdj boer,

Och haffuer giordt Vniuersiteteth en stoer willie och gaffn ther mett, Tha haffuer vy tilsagdt forne Dochter Christiern skall haffue och nyde alle then husleye, som gaar aff thet Hiörne bus liggendes y enden aff Studij strede wdt till Adelgaden, som Jep bagger nu wdj boer, Och skeer thet saa att samme Husleye, som nu er x m^g, bliffuer forhøgett, Tha skall thet forhøgelse och saa høre forne Doct. Christiern till emeden handt leffuer. Till vintnesbyrdt etc. Datum vt in præcedentibus literis (3: 6 Okt. 1543).

3. Anno Domini 1544 die Mercurii proxima a dominica palmarum (3: 9 April).

Postquam negotium semel atque iterum, primum a doctore Christierno Morsiano, deinde a Magistro Jacobo Fabricio quæstore Vniuersitatis, de ratione liberandi curiam in vico Diui Petri proximam cœnobio Carmelitarum versus orientem a possessione heredum Matthiæ Vale pię memorię, cui Magister Petrus Parus illam oppignauerat, actum est, Deinde cum predicta curia partim tempore Magistri Petri Parui, partim autem tempore antecessoris illius, per omnia collapsa esset, Tandem totius Vniuersitatis vnanimi consensu de prædicto negotio hoc modo, vt sequitur, decretum est. Primum, habita ratione M. Petri Parui, quæstori Vniuersitatis iniunctum est, vt pecunia ærarii publici illam residentiam redimeret, quam non ex stipendio illius subtrahere, sed ex censu eiusdem curię nomine Vniuersitatis recipere deberet. Porro quicquid non iure, quo per omnia excidit decedens ab Vniuersitate Magister Petrus, sed mera gratia vicariatum illius residentię possideret, assignatum est structurę domorum areę prædictę residentię, quicquid reddituum est intra muros urbis Hafniensis, donec ærarium Vniuersitatis pecuniam expensam in redemptionem & structuram eiusdem residentię integram receperit. Quod si Magister Petrus Paruus quacunque de causa priuatus fuerit prædicto uicariatu, aut e vita decesserit, antequam Vniuersitas pecuniam expensam in ædificia prænominatę residentię integram receperit, communi consensu Academię statutum est, ut prædicti redditus intra muros Hafnienses ærario Vniuersitatis cedant, donec ipsa integram solutionem expensę pecunię recipiat.

*II. Sørgevers af M. Petr. Parvus over Prof. Dr. Jens
Sinning og den kgl. Kantor, Mag. Georg Præstonius.*

(Indførte i „Oratio funebris scr. in memoriam M. Christierni Morsiani a
Joh. Matth. Hoino. Witeb. 1554“)

De sanctæ memoriæ uiro D. Doctore Joanne Siningio,
Magistri Petri Parui Rosefontani, Ordinarij Pro-
fessoris in Academia Haffniensi, (Epitaphium).

Mortuus est D. Joannes Siningius, post triduanam egrota-
tionem II. Kal. Decemb. inter horam 7. et 8. ante meridiem,
Ac postridie eius diei hora 2. pomeridiana, honorificentissime
sepultus, in templo diuæ Virginis, Haffniæ, Anno Christi 1547.

Optime et maxime de republica apud Danos literaria, deque
germana pietate et religione, merito, D. Joanni Siningio, primum
sub Vuitebergensibus Doctoribus condiscipulo, inde mox collegæ,
ad extremum præceptori: Petrus Paruus Rosefontanus, ueteris
neutiquam officij immemor, extremum hoc munus offert:

I.

Siningij iacet hic quicquid mortale, beata
Mens in conspectu gaudet habere Deum.

Disticon ad Lectorem querulum.

Quid quereris celeri raptum nece? quidve lamentis
Indulges? bona mors est inopina bonis.
Mors inopina bonis prodest, non officit ulli,
Ni mala præcessit uita, nocere nequit.

Aliud.

E medio quereris sublatum qui cito? tandem
Cessa, heus nil longum est post moriture uale.

Aliud Coriambicum.

Satis diu uixit, qui uixit bene.
Si cui sancta fuit uita et amabilis,
(Hæc quamuis fuerit tempore perbreui
Transacta, et miseris rapta sodalibus)
Sat uixit sibi, sat uixit amiculis,

Vixit sat patriæ. Nestoris inclyti
 Virtutem anticipans, temporis ampliter
 Diffusi, exuperat tristia secula¹⁾.
 Nam linquens citius secla cadentia,
 Sæcla hæc armisonis fœta furoribus,
 Secla hæc blandisonis ficta fauoribus.
 Secla hæc splendidulis turgida honoribus,
 Seclis perfruitur iam ipse perennibus,
 Seclis aureolis, pax ubi candida²⁾.
 Seclis tota ubi adest laurea gloriæ,
 Quam dat munificus, sola fidelibus
 Qui uita est, Deus ac unica gloria.

Eiusdem Rosefontani in mortem M. Georgij Præ-
 stonij, Musici et Cantoris Regij.

Musas qui coluit, qui Musica plectra sonora
 Voce canens, modulos Regibus usque dedit.
 Heu tacet, et iacet hic cantor Præstonius, ille
 Cantor, qui dulces ædedit ore sonos.
 Voces qui potuit mansuris tradere cartis,
 Quas in delitijs musicus omnis habet.
 Proh dolor en manet hic uiridi sub cespite Cantor,
 Marmore sed pario dignior ille tegi.

Monosticon eiusdem.

Alligat una omnes mortales lex moriendi.

Idem uerbis aliter transpositis.

Lex moriendi omnes mortales alligat una.

Paulus Apostolus.

Statutum (inquit) est omnibus hominibus semel mori.

Petrus paruus Rosefontanus amico
 et affini mœrens posuit,

Haffniæ 1553.

¹⁾ En Ejer af Bogen (i 18de Aarh.) har bemærket, at Autographum har: exuperat sæcla labentia.

²⁾ Den ovenanf. Ejer af Bogen har bemærket, at Autograph. istedet for dette Vers har: Sæclis tota ubi abest blandiloquentia.

III. Lavæ P. Parvi Rosæfontani.

Joh. Georgius.

Cum Daniæ clarissimus
Rex Christianus Tertius
Tuum Poëma cerneret,
O Parue, Vates maxime:
Sedens amœnam lauream
Depinxit ad frontem tuæ
Musæ: supraque lauream
Fixit coronam Regiam.
Pictura quid talis sibi
Vult? quid bonus Rex hic docet
Signis? minores, credite
Pictura rebus convenit.
Parui Camœna lauream
Meretur: et Regis decus
Est Vatibus præstantibus
Adferre dona Regia.
I nunc, sacros Vates cole
Quos Rex colit doctissimus:
Mirare Musas candidas
Regem docent quæ pingere.

Af Epithalamion Joh. Georgii Sadolini Vibergii, scriptum in honorem
nuptiarum D. Joh. Francisci Ripensis. Eiusdem fasciculus Apollinaris.
Witebergæ 1566. E. 4.
